

Jadwiga SZCZOTKA *

REWIZJA FINANSOWA NIEZBĘDNYM ELEMENTEM BEZPIECZEŃSTWA OBROTU GOSPODARCZEGO

Streszczenie

Podstawowym źródłem informacji gospodarczej we współczesnym świecie są sprawozdania finansowe podmiotów gospodarczych. Sprawozdanie finansowe sporządzone na ostatni dzień roku obrotowego odzwierciedla występujące w przedsiębiorstwie zdarzenia gospodarcze. Zadaniem tego sprawozdania jest dostarczenie wiarygodnych i rzetelnych informacji o sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowym jednostki. Na podstawie zawartych w sprawozdaniu finansowym informacji, szeroki krąg interesariuszy podejmuje decyzje ekonomiczne. Badanie sprawozdań finansowych przez niezależnych biegłych rewidentów zwiększa zaufanie ich adresatów do zawartych tam informacji. Tematem niniejszego artykułu jest zagadnienie wykorzystania rewizji finansowej jako narzędzia w procesie zapewnienia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego.

Słowa kluczowe: sprawozdanie finansowe, rewizja finansowa, wiarygodność przedsiębiorstw, bezpieczeństwo obrotu gospodarczego

Wstęp

Przedsiębiorstwo obok gospodarstwa domowego i państwa jest jednym z trzech głównych podmiotów występujących w gospodarce. Jest to podmiot prowadzący działalność gospodarczą, którego celem jest rozpoznanie i zaspokojenie określonych potrzeb konsumentów. Działalność przedsiębiorstwa jest zawsze obciążona ryzykiem i ma na celu osiągnięcie określonych korzyści finansowych. Osiągane zyski przyczyniają się do wzrostu wartości przedsiębiorstwa, jednak największe znaczenie ma zdolność przedsiębiorstwa do wykreowania i wzmocnienia strategicznych przewag konkurencyjnych¹.

* Jadwiga Szczotka, dr nauk ekonomicznych, adiunkt Wyższej Szkoły Finansów i Prawa w Bielsku-Białej, biegły rewident.

¹ *Funkcjonowanie przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej*, (red.) P. Wachowiak, SKwP, Warszawa, s. 27.

Wiarygodność przedsiębiorstw jest jedną z istotnych cech wpływających na ich konkurencyjność. Cecha ta oznacza, że przedsiębiorstwo przestrzega obowiązującego prawa oraz zasad etycznych biznesu. Wiarygodne przedsiębiorstwa budzą zaufanie w ich otoczeniu. Firma uważana za wiarygodną ma mniejsze trudności w nawiązywaniu kontaktów gospodarczych, czy też większe możliwości pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania. Wiarygodność jest pochodną wielu czynników i zachowań przedsiębiorstw. Zależy ona od sytuacji ekonomicznej i finansowej przedsiębiorstwa, od jego relacji z kontrahentami oraz organami administracji państwowej, samorządowej, skarbowej, od stosunków wewnętrznych itp.²

Jednym z istotnych źródeł informacji o wiarygodności ekonomicznej przedsiębiorstw są ich sprawozdania finansowe. Ustawa o rachunkowości określa formę i treść sprawozdania finansowego oraz ustala, które przedsiębiorstwa mają obowiązek poddać roczne sprawozdania finansowe badaniu przez niezależnego biegłego rewidenta³. Badanie sprawozdania finansowego ma na celu wyrażenie przez biegłego rewidenta pisemnej opinii wraz z raportem o tym, czy sprawozdanie finansowe jest prawidłowe oraz rzetelnie i jasno przedstawia sytuację majątkową i finansową jak też wynik finansowy badanego przedsiębiorstwa.

Badanie sprawozdań finansowych przez niezależnych biegłych rewidentów zwiększa zaufanie zewnętrznych podmiotów do zawartych tam danych liczbowych. Dlatego też przedsiębiorstwa, które nie spełniają warunku konieczności poddawania badaniu przez biegłych rewidentów swoich ksiąg rachunkowych są automatycznie mało wiarygodne dla odbiorców informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych. Stąd rodzi się potrzeba uświadamiania osobom zarządzającym takimi małymi podmiotami roli jaką pełni weryfikacja ksiąg rachunkowych i sprawozdań finansowych w podnoszeniu wiarygodności oraz bezpieczeństwa prowadzenia działalności gospodarczej.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie możliwości wykorzystania rewizji finansowej dla zapewnienia bezpieczeństwa

² W. Janik, A. Żurek, *Badanie sprawozdań finansowych a wiarygodność przedsiębiorstw*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w procesie poprawy bezpieczeństwa obrotu gospodarczego*, (red. nauk.) B. Micherda, Kraków 2005, s. 219-221.

³ Ustawa z dnia 11.07.2014 r. o zmianie ustawy o rachunkowości, Dz. U. z 2014 r., poz. 1100, art. 64.

obrotu gospodarczego. Prawidłowo przeprowadzone procedury badania sprawozdań finansowych zwiększają wiarygodność informacji, na podstawie których różni interesariusze podejmują decyzje ważne dla gospodarki. W oparciu o studia literaturowe autorka artykułu podejmuje w sposób bardzo ogólny temat badania przez biegłego rewidenta możliwości popełnienia w jednostce oszustw oraz oceny możliwości kontynuowania działalności przez badany podmiot gospodarczy. Prace rewizyjne przeprowadzone w tych dwóch obszarach są dla zapewnienia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego szczególnie istotne.

1. Zadania stawiane biegłym rewidentom w zakresie potwierdzania rzetelności i wiarygodności sprawozdań finansowych

Badanie sprawozdania finansowego jest przeprowadzane według krajowych i międzynarodowych standardów i procedur uwzględniających między innymi istotność i ryzyko badania, metody i techniki badania, odpowiedzialność biegłego rewidenta za wydaną opinię oraz system kontroli jakości prac rewizyjnych. W trakcie weryfikacji sprawozdania finansowego audytor nie tylko potwierdza istniejący stan w zakresie badanych informacji finansowych, ale również przewiduje możliwość dokonywania zmian i korekt tych informacji. Biegły rewident bowiem stwierdzając istotne nieprawidłowości w badanym sprawozdaniu informuje o nich kierownictwo jednostki wraz z propozycją ich korekty. Jeśli sugerowane przez biegłego poprawki w sprawozdaniu finansowym zostaną dokonane, to będzie ono bardziej rzetelnie i wiarygodnie odzwierciedlać sytuację majątkowo-finansową jednostki. Tak więc rewizja finansowa nie tylko biernie potwierdza (lub zaprzecza) rzetelność i wiarygodność sprawozdania finansowego, lecz poprzez swoje procedury wpływa na kształtowanie tych cech sprawozdania, przyczyniając się do ich poprawy⁴.

Rola badania sprawozdań finansowych wynika z trzech zasadniczych przesłanek. Pierwszą z nich jest fakt, że sprawozdania finansowe wspomagają decyzje finansowe podejmowane przez ich odbiorców. Określanie ryzyka kredytowego, ceny akcji, postawa wierzycieli i dostawców jest konsekwencją analizy sprawozdań finansowych, która

⁴ J. Pfaff, *Badanie sprawozdania finansowego istotną przesłanką w kształtowaniu wiarygodności informacji finansowych*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w kształtowaniu wiarygodności informacji ekonomicznej*, (red. nauk.) B. Micherda, Kraków 2007, s. 423.

często jest dla ich użytkowników jedynym źródłem informacji o kondycji finansowej podmiotu (z powodu braku możliwości osobistego wglądu w dokumentację finansową). Dlatego też wszystkim użytkownikom sprawozdań finansowych zależy na uzyskaniu obiektywnej oceny prawidłowości i rzetelności przedstawianych im informacji sprawozdawczych. Warunkiem takiej oceny jest badanie sprawozdań finansowych przez niezależnych audytorów, którzy w trakcie weryfikacji mogą wykryć ewentualne, niezgodne z obowiązującym prawem, *upiększenia* sytuacji majątkowej i finansowej podmiotu.

Chęć modelowania wyniku finansowego wynika z konfliktu interesów pomiędzy kierownictwem firmy, starającym się udowodnić, że podmiot osiągnął lepsze rezultaty swojej działalności niż w rzeczywistości, a wierzycielami i właścicielami. Dobre wyniki mają istotny wpływ na złagodzenie warunków ewentualnego kredytu bankowego, na podwyżkę cen akcji wyemitowanych przez dany podmiot, podwyższają wiarygodność firmy w oczach kontrahentów, a także – bardzo często – mogą być uzasadnieniem podwyżki wynagrodzeń dla jego kierownictwa. Może więc się zdarzyć, że taki *fryzowany* wynik wprowadzi w błąd inwestorów, wierzycieli czy akcjonariuszy, którzy działając z przekonaniem o słuszności podjętej decyzji, w jej efekcie narażeni byłiby na straty.

Drugą przesłanką badania sprawozdań finansowych jest fakt, iż mają one również ogromne znaczenie dla samego kierownictwa podmiotu gospodarczego, który dzięki weryfikacji chce upewnić się, że sprawozdania te zostały sporządzone zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, zasadami nauki i ogólnie przyjętymi zwyczajami w zakresie rachunkowości. Potrzeba takiej opinii wynika często z chęci zweryfikowania pracy księgowego, jak również z dążenia do stworzenia sobie własnej oceny swojego przedsiębiorstwa opartej na rzetelnych i wiarygodnych podstawach.

Trzecia przesłanka badania sprawozdań finansowych wiąże się z kwestią egzekwowania podatków. Konsekwencje negatywnych wniosków wynikłych w trakcie weryfikacji sprawozdań finansowych przez biegłego rewidenta nie są tak przykre dla jednostki gospodarczej jak te, na które narażeni są podatnicy, jeżeli po jakimś czasie okaże się, że ich sprawozdanie jest wadliwe⁵.

⁵ M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, I. Olchowicz, *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa 1999, s. 581-582.

Zgodnie z Krajowym Standardem Rewizji Finansowej nr 1 przeprowadzane przez audytora badanie ma za zadanie potwierdzenie wiarygodności danych (stwierżeń), zarówno liczbowych, jak i słownych, zawartych w sprawozdaniu i ich zgodności z wiążącymi jednostkę zasadami (polityką) rachunkowości.

Bezpośrednie sprawdzenie wiarygodności polega na badaniu poszczególnych pozycji sprawozdania finansowego w celu ustalenia:

- czy istnieją na dzień bilansowy wykazane w sprawozdaniu aktywa i pasywa,
- czy podmiot sprawuje kontrolę nad aktywami oraz czy ma obowiązek zaspokojenia zobowiązań wykazanych w bilansie,
- czy rzeczywiście wystąpiły w badanym okresie operacje gospodarcze ujęte w sprawozdaniu finansowym,
- czy aktywa, pasywa, operacje gospodarcze oraz inne ujawnione informacje dotyczące okresu objętego sprawozdaniem finansowym są kompletne,
- czy prawidłowo wyceniono aktywa i pasywa,
- czy operacje gospodarcze ujęto w prawidłowej kwocie i czy poprawnie przypisano wynikające z nich przychody, zyski nadzwyczajne oraz koszty i straty nadzwyczajne do okresu którego dotyczą,
- czy poszczególne salda aktywów i pasywów, przychodów i zysków nadzwyczajnych oraz kosztów i strat nadzwyczajnych są zaprezentowane we właściwych częściach sprawozdania finansowego.

Pośrednie sprawdzenie wiarygodności polega na zbadaniu działającego w jednostce systemu księgowości i kontroli wewnętrznej⁶.

Zasady przeprowadzania badań sprawozdań finansowych przez biegłych rewidentów działających w Polsce normują niżej wymienione Krajowe Standardy Rewizji Finansowej:

- KSRF nr 1 – *ogólne zasady badania sprawozdań finansowych*,
- KSRF nr 2 – *badanie skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych*,

⁶ *Krajowy Standard Rewizji Finansowej nr 1*, Biuletyn KIBR nr 69, Warszawa 2010, pkt 13-15.

- KSRF nr 3 – *ogólne zasady przeprowadzania przeglądu sprawozdań finansowych/skróconych sprawozdań finansowych oraz wykonywania innych usług poświadczających.*

Standardy te obowiązują od dnia 31 marca 2010 r. Oprócz krajowych uregulowań biegły rewident może wspomagać swoją metodykę badania wytycznymi zawartymi w Międzynarodowych Standardach Rewizji Finansowej wydanych przez Międzynarodową Federację Księgowych. W Krajowych Standardach Rewizji Finansowej zawarto wyraźną dyrektywę stanowiącą, że biegły rewident ma kierować się postanowieniami Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej:

- w sprawach nieuregulowanych w Krajowych Standardach Rewizji Finansowej, a więc gdy nie wskazują one na sposób postępowania w konkretnym przypadku,
- przy ustalaniu szczegółowej metodyki planowania i przeprowadzania badania sprawozdania finansowego, gdyż MSRF zawierają bardziej szczegółowe aniżeli krajowe standardy wskazówki co do działania biegłego rewidenta w różnych sytuacjach,
- w razie wątpliwości nasuwających się w trakcie przeprowadzanego badania⁷.

Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej formułują cel badania sprawozdań finansowych jako zwiększenie stopnia zaufania ich zamierzonych użytkowników, co jest konsekwencją skandali księgowych, które w ostatnich latach miały miejsce w Stanach Zjednoczonych i w Europie. Ogólne cele biegłego rewidenta zawarte w w/w standardach to uzyskanie wystarczającej pewności, czy sprawozdania finansowe jako całość nie zawierają istotnego zniekształcenia, niezależnie od tego, czy zostało ono spowodowane błędem czy oszustwem. Ma to umożliwić biegłemu rewidentowi wyrażenie opinii o tym, czy sprawozdania finansowe zostały, we wszystkich istotnych aspektach, sporządzone zgodnie z mającymi zastosowanie ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej⁸.

⁷ Ibidem, pkt I/7.

⁸ *Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej i Kontroli Jakości 2009, Tom I*, IFAC, Tłum. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2009, s. 16-18.

2. Badanie przez biegłego rewidenta możliwości popełnienia w jednostce oszustw

Istnieje szereg możliwości popełnienia oszustwa. Dwa podstawowe rodzaje oszustwa to defraudacje i oszukańcza sprawozdawczość finansowa. W latach czterdziestych XX wieku amerykański socjolog i kryminolog Donald R. Cressey, na podstawie rozmów z blisko dwustu osobami skazanymi za defraudacje, sformułował hipotezę nazwaną później „trójkątem oszustwa”. Hipoteza ta wskazuje na trzy powody popełniania oszustw: potrzebę finansową (presję), dostrzeżoną okazję oraz racjonalizację (samousprawiedliwienie).

Zrozumienie natury popełniania różnego rodzaju oszustw, w tym defraudacji i oszukańczej sprawozdawczości, jest niezwykle istotne przy analizie ryzyka popełnienia oszustw przeprowadzanej przez biegłego rewidenta w trakcie badania sprawozdania finansowego⁹.

Krajowy Standard Rewizji Finansowej nr 1 - *Ogólne zasady badania sprawozdań finansowych* składa się ze 118 punktów i zawiera ogólne zasady badania sprawozdań, a jego uzupełnieniem jest Krajowy Standard Rewizji Finansowej nr 2 - *Badanie skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych oraz zasady wewnętrznej kontroli jakości podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych*.

Standard ten stanowi, że biegły rewident przeprowadza badanie sprawozdania finansowego w sposób staranny, zgodnie z opracowanym przez siebie planem działania, w uzgodnionym z jednostką czasie, stosując właściwe metody przy uwzględnieniu znaczenia (istotności) badanych zagadnień i zachowaniu efektywności badania. Przeprowadzając badanie sprawozdania finansowego biegły rewident powinien kierować się postanowieniami standardu i innych Krajowych Standardów Rewizji Finansowej, wydanych przez Krajową Radę Biegłych Rewidentów oraz osądem zawodowym wpływającym z jego wiedzy, doświadczenia i intuicji.

Przy przeprowadzaniu badań biegły rewident powinien:

- utrzymywać kontakt z kierownictwem jednostki,
- zapewnić sobie doradztwo i pomoc właściwych specjalistów, jeżeli nie ma odpowiedniej wiedzy niezbędnej do wykonania określonych

⁹ M. Hulicka, *Oszukańcza sprawozdawczość finansowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.

czynności wchodzących w zakres badania; nie zwalnia go to jednak od odpowiedzialności za wyrażoną przez siebie opinię,

- wykazywać krytycyzm i zawodowy sceptycyzm, uwzględniając możliwość wystąpienia w jednostce, której sprawozdanie finansowe jest badane, warunków lub zdarzeń wskazujących na naruszenie prawa, popełnianie nadużyć (oszustw) lub wystąpienie istotnych błędów. Należy starać się o uzyskanie dowodów potwierdzających treść oświadczeń i wyjaśnień składanych przez przedstawicieli jednostki¹⁰.

MSRF nr 240 poświęcony jest tematyce oszustw i błędów. Zawiera charakterystykę nadużyć, definiuje różnicę pomiędzy błędem, który jest niezamierzonym działaniem powodującym wystąpienie nieprawidłowości, a oszustwem podejmowanym w sposób zamierzony przy wykorzystaniu kłamstwa w celu osiągnięcia niezgodnych z prawem korzyści. Główna odpowiedzialność za zapobieganie i wykrywanie nieprawidłowości spoczywa na osobach sprawujących nadzór i na kierownictwie jednostki. Rola biegłego rewidenta ogranicza się jedynie do stwierdzenia w toku prowadzonych badań, że w jednostce popełniane są błędy i oszustwa.

Oszustwo zgodnie z Międzynarodowym Standardem Rewizji Finansowej nr 240 to zamierzone działanie jednego lub kilku członków kierownictwa, osób sprawujących nadzór, pracowników lub strony trzeciej, przy wykorzystaniu kłamstwa, w celu uzyskania nieuzasadnionej lub niezgodnej z prawem korzyści¹¹.

Stwierdzenie faktu zaistnienia oszustwa wymaga wskazania:

- poszkodowanego,
- czynu noszącego znamiona przestępstwa,
- straty poszkodowanego,
- podejrzanego,
- dowodów czy podejrzany odniósł korzyści¹².

¹⁰ Krajowy Standard Rewizji Finansowej nr 1, op. cit., pkt I/8.

¹¹ *Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej i Kontroli Jakości 2009*, op. cit., t. III, s. 95.

¹² H. R. Davia, P.C. Coggins, J.C. Wideman, *Accountant's Guide to Fraud Detection and Control*, John Wiley & Sons, New York 2000, s. 40, cyt. za A. Młynarczyk, *Metody szacowania ryzyka wystąpienia nieprawidłowości w sprawozdaniach finansowych jako*

Z punktu widzenia prawa pojęcie oszustwa ma szerokie znaczenie, tym niemniej biegli rewidenci zajmują się tylko tymi oszustwami, które powodują istotne nieprawidłowości sprawozdania finansowego. Oszukańcza sprawozdawczość finansowa może być skutkiem:

- manipulowania, fałszowania, zmiany danych lub dokumentów źródłowych, w oparciu o które sporządza się sprawozdanie finansowe,
- błędnej prezentacji lub umyślnego pominięcia zdarzeń, transakcji i innych znaczących informacji w sprawozdaniu finansowym,
- zamierzonego niewłaściwego stosowania zasad rachunkowości do kwot, klasyfikacji, sposobu prezentacji i ujawniania informacji.

Standard odróżnia oszustwo od błędu, którym jest niezamierzone działanie powodujące nieprawidłowość sprawozdania finansowego spowodowane na przykład:

- pomyłkami popełnionymi w trakcie gromadzenia i przetwarzania danych,
- błędnymi szacunkami księgowymi wywołanymi przeoczeniem lub niewłaściwą interpretacją faktów,
- mylnym zastosowaniem zasad rachunkowości dotyczących wyceny, wykazywania danych w sprawozdaniu, klasyfikacji, prezentacji lub ujawnienia informacji¹³.

Różnica pomiędzy oszustwem a błędem polega więc na stwierdzeniu, czy nieprawidłowość była zamierzona czy też nie. Z punktu widzenia wiarygodności sprawozdania finansowego problemem nie jest precyzyjne i jednoznaczne zakwalifikowanie uchybienia do oszustwa czy błędu, lecz ocena wagi tej nieprawidłowości i skutki z niej wynikające. Oszustwa lub błędy są istotne wtedy, gdy ich popełnienie może w zasadniczy sposób wpłynąć na decyzję adresata sprawozdania finansowego.

Wśród elementów zwiększających ryzyko oszustw Międzynarodowy Standard Rewizji Finansowej nr 240 wymienia między innymi sytuacje, gdy:

znaczący element rewizji finansowej, praca doktorska napisana pod kierunkiem naukowym J. Pfaffa w Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 2009, s. 13.

¹³ *Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej i Kontroli Jakości 2009*, op. cit., t. III, ss. 95 i 107.

- stabilność finansowa lub rentowność są zagrożone przez warunki ekonomiczne, branżowe lub operacyjne jednostki,
- nadmierne naciski wywierane przez kierownictwo, aby sprostało wymogom lub oczekiwaniom stron trzecich,
- dostępne informacje wskazują na to, że osobista sytuacja finansowa kierownictwa lub osób sprawujących nadzór jest zagrożona przez finansowe wyniki działalności,
- nadmierne naciski wywierane na kierownictwo lub personel operacyjny, aby zrealizował cele finansowe ustalone przez osoby sprawujące nadzór, w tym cele dotyczące sprzedaży lub rentowności, z którymi wiążą się określone formy zachęty,
- rodzaj branży lub działalności operacyjnej jednostki stwarza możliwość angażowania się w oszukańczą sprawozdawczość finansową,
- nadzór ze strony kierownictwa jest nieskuteczny,
- występuje skomplikowana lub niestabilna struktura organizacyjna,
- elementy kontroli wewnętrznej są niedoskonałe,
- występują napięte stosunki między kierownictwem a obecnym lub poprzednim biegłym rewidentem¹⁴.

Przykładowe czynniki ryzyka popełnienia oszustw wynikające z „trójkąta oszustw” opisane zostały w Załączniku 1 do MSRF 240 i stanowią przykłady tych czynników, z którymi zwykle spotykają się biegli rewidenci.

Oszustwa w zakresie sprawozdawczości finansowej zwykle związane są z omijaniem prawa. Upiększanie (fryzowanie) bilansu jest działaniem mieszczącym się w granicach obowiązujących przepisów i istniejących zasad.

3. Ocena możliwości kontynuowania działalności przez badany podmiot gospodarczy

Szybkie przeobrażenia zachodzące w gospodarce krajów przechodzących od gospodarki centralnie sterowanej do gospodarki wolnorynkowej, wywierają istotny wpływ na wszystkich uczestników rynku, a w szczególności na przedsiębiorstwa. Znaczące zmiany warunkujące funkcjonowanie firm i wymagające szybkiego

¹⁴ *Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej i Kontroli Jakości 2009*, op. cit., t. II, s. 127-133.

dostosowania działających na rynku podmiotów do nowych uwarunkowań ekonomicznych powodują niejednokrotnie zaburzenia w ich funkcjonowaniu. Dlatego też bardzo ważnym jest kolejny cel stawiany rewizji, jakim jest ocena sytuacji finansowej jednostki gospodarczej oraz możliwości kontynuowania przez nią działalności gospodarczej.

Zasada kontynuacji działalności to jedno z podstawowych założeń koncepcyjnych Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej. Zasada ta oznacza, że sprawozdanie finansowe sporządza się zwykle w oparciu o założenie kontynuacji przez jednostkę działalności w dającej się przewidzieć przyszłości. Przyjmuje się w związku z tym, że jednostka nie zamierza, ani nie musi zaniechać działalności gospodarczej lub istotnie ograniczyć jej zakresu. Jeżeli zamierza lub musi to zrobić, sprawozdanie finansowe może podlegać sporządzeniu według innych zasad, zaś zasady te się ujawnia¹⁵.

Zapisy dotyczące zasady kontynuacji działalności gospodarczej w polskim prawie bilansowym wzorowane są na ustaleniach zawartych w standardach unijnych. Ustawa o rachunkowości stanowi, że „przy stosowaniu przyjętych zasad (polityki) rachunkowości, przyjmuje się założenie, że jednostka będzie kontynuowała w dającej się przewidzieć przyszłości działalność w niezmnieszonym istotnie zakresie, bez postawienia jej w stan likwidacji lub upadłości, chyba że jest to niezgodne ze stanem faktycznym lub prawnym. Ustalając zdolność jednostki do kontynuowania działalności, kierownik jednostki uwzględnia wszystkie informacje dostępne na dzień sporządzenia sprawozdania finansowego, dotyczące dającej się przewidzieć przyszłości, obejmującej okres nie krótszy niż jeden rok od dnia bilansowego”¹⁶.

Odpowiedzialność za prawidłowość sporządzenia sprawozdania finansowego, w tym także za zasadność przyjęcia założenia kontynuacji działalności, spoczywa na kierowniku jednostki. Badanie możliwości kontynuowania przez podmiot działalności należy do zasadniczego celu procesu weryfikacji sprawozdania finansowego. Międzynarodowy Standard Rewizji Finansowej 570 stwierdza, że biegły rewident jest odpowiedzialny za uzyskanie wystarczających i odpowiednich dowodów badania, które powinny potwierdzić zasadność przyjętego przez

¹⁵ *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2011*, IASB, tł. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2011, s. 44.

¹⁶ Ustawa o rachunkowości, op. cit., art. 5, pkt 2.

kierownictwo założenia kontynuacji działalności oraz stwierdzić, czy istnieje istotna niepewność co do zdolności jednostki do kontynuacji działalności¹⁷.

Podstawową przesłanką dokonywania oceny zdolności kontynuacji działalności jest identyfikacja ewentualnych źródeł i objawów niepewności. Objawy zagrożeń kontynuacji działalności można podzielić na: finansowe, operacyjne i pozostałe.

Do objawów finansowych zalicza się:

- zobowiązania netto i krótkoterminowe zobowiązania netto,
- zbliżający się termin wymagalności pożyczek terminowych, przy braku realistycznych perspektyw przedłużenia terminu lub możliwości ich spłaty, bądź nadmierne uzależnienie od pożyczek krótkoterminowych wykorzystywanych w celu finansowania aktywów długoterminowych,
- zdarzenia lub uwarunkowania wskazujące na wycofanie finansowego wsparcia wierzycieli,
- ujemne przepływy środków pieniężnych wykazywane w sprawozdaniach finansowych za okresy przeszłe lub przyszłe,
- niekorzystne kształtowanie się kluczowych wskaźników finansowych,
- istotne straty operacyjne lub znacząca utrata wartości aktywów generujących przepływy pieniężne,
- opóźnienie lub wstrzymanie wypłaty dywidend,
- niemożność terminowego regulowania zobowiązań,
- niemożność dotrzymania warunków umowy kredytowej,
- zmiana trybu rozliczeń z dostawcami z kredytu kupieckiego na natychmiastową płatność w momencie dostawy,
- niezdolność zapewnienia finansowania niezbędnych prac rozwojowych nad nowym produktem lub niezbędnych inwestycji.

Objawy operacyjne wskazujące na możliwość wystąpienia zagrożenia kontynuacji działalności to:

- zamiary kierownictwa dotyczące likwidacji jednostki lub zaniechania działalności,
- odejście kluczowego personelu kierowniczego i brak następców,

¹⁷ *Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej i Kontroli Jakości 2009*, op. cit., t. II, s. 100.

- utrata podstawowego rynku, kluczowego klienta(ów), umowy franchisingowej, licencji lub głównego dostawcy,
- trudności związane z siłą roboczą,
- niedobór ważnych surowców,
- zagrożenie ze strony poważnego konkurenta.

Natomiast do pozostałych objawów zagrożeń kontynuacji działalności można zaliczyć:

- nieprzestrzeganie wymogów dotyczących kapitałów lub innych wymogów ustawowych,
- toczące się przeciwko jednostce postępowanie sądowe lub administracyjne, które w przypadku rozstrzygnięcia niekorzystnego dla jednostki wiązałyby się z powstaniem roszczeń, które prawdopodobnie nie mogłyby być przez nią zaspokojone,
- zmiany w prawie lub polityce rządu, które mogą mieć negatywny wpływ na jednostkę,
- brak ubezpieczenia lub nienależyte ubezpieczenie od skutków katastrof.

Znaczenie takich zdarzeń lub uwarunkowań może często zostać złagodzone przez inne czynniki. Skutki niezdolności jednostki do normalnego regulowania zobowiązań mogą zostać złagodzone poprzez plany kierownictwa zmierzające do zapewnienia odpowiednich wpływów środków pieniężnych innymi sposobami, takimi jak sprzedaż aktywów, zmiana terminów spłaty kredytów lub pozyskanie dodatkowego kapitału¹⁸.

Realizacja celów stawianych przed badaniem sprawozdania finansowego łączy się z koniecznością przeprowadzania w jego trakcie określonych działań analitycznych, w tym przede wszystkim analizy sytuacji jednostki. Podstawowym celem badania jest „wyrażenie przez biegłego rewidenta opinii wraz z raportem o tym, czy sprawozdanie finansowe jest zgodne z zastosowanymi zasadami (polityką) rachunkowości oraz czy rzetelnie i jasno przedstawia sytuację majątkową i finansową, jak też wynik finansowy badanej jednostki”¹⁹. Wydanie takiej opinii wymaga ustosunkowania się audytora do tych kwestii, co jest niemożliwe do realizacji bez analizy i oceny skutków

¹⁸ *Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej i Kontroli Jakości 2009*, op. cit., t. II, s. 106-107.

¹⁹ Ustawa o rachunkowości, op. cit., art. 65, ust. 1.

podejmowanych w jednostce gospodarczej decyzji. W raporcie natomiast biegły rewident zgodnie z zapisami ustawy musi przedstawić sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy jednostki „ze wskazaniem na zjawiska, które w porównaniu z okresami poprzednimi w istotny sposób wpływają negatywnie na tę sytuację, a zwłaszcza zagrażają kontynuowaniu działalności przez jednostkę”²⁰. W procesie badania sprawozdania finansowego następuje więc ocena zarówno rozliczenia się z otoczeniem (zadanie stawiane przed rachunkowością finansową), jak i podejmowanych decyzji (zakres rachunkowości zarządczej)²¹.

Podsumowanie

Bezpieczeństwo obrotu gospodarczego w dużej mierze zależy od wiarygodności sprawozdań finansowych, w oparciu o które tworzony jest obraz działalności jednostki gospodarczej. Szacuje się, że aktualnie 70% informacji ekonomicznych dotyczących działalności gospodarczej każdego podmiotu dostarczanych jest przez system rachunkowości finansowej. Wiarygodność i rzetelność tych informacji jest zatem podstawowym czynnikiem gwarantującym prawidłowy przebieg obrotu gospodarczego.

Nadanie sprawozdaniom finansowym atrybutu wiarygodności wymaga ich zbadania i wydania stosownej do wyników badania opinii. Proces rewizji finansowej polega na sprawdzeniu przez ekspertów z dziedziny rachunkowości, jakimi są biegli rewidenci, całości sprawozdania finansowego, zapisów księgowych oraz innej, pomocniczej ewidencji wewnątrz i na zewnątrz jednostki. Prace rewizyjne są przeprowadzane przez biegłych rewidentów zgodnie z prawem unijnym zawartym w Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/56/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. zmieniającej dyrektywę 2006/43/WE w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L.158/196), jak również Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 537/2014 z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie szczegółowych wymogów dotyczących ustawowych badań sprawozdań finansowych, jednostek interesu publicznego, uchylające

²⁰ Ibidem, art. 65, ust. 5, s. 7.

²¹ B. Micherda, *Geneza i współczesne miejsce badania sprawozdania finansowego*, [w:] *Rewizja finansowa a zmiany w prawie gospodarczym*, III Doroczna Konferencja Auditingu KIBR, Warszawa 2003, s. 90-91.

decyzję Komisji 2005/909/WE (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L. 158/77) z zakresu badania sprawozdań finansowych przyjętych w UE.

Wykaz aktów prawnych

- [1]. *Krajowe Standardy Rewizji Finansowej*, Biuletyn KIBR nr 69, Warszawa 2010.
- [2]. *Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej i Kontroli Jakości 2009*, IFAC, Tłum. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2009.
- [3]. *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, IASB, Tłum. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2011.
- [4]. Ustawa z dnia 11.07.2014 r. o zmianie ustawy o rachunkowości, Dz. U. z 2014 r., poz. 1100.

Literatura

- [1]. Davia H.R., Coggins P.C., Wideman J.C., *Accountant's Guide to Fraud Detection and Control*, John Wiley & Sons, New York 2000, cyt. za A. Młynarczyk, *Metody szacowania ryzyka wystąpienia nieprawidłowości w sprawozdaniach finansowych jako znaczący element rewizji finansowej*, praca doktorska napisana pod kierunkiem naukowym J. Pfaffa w Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 2009.
- [2]. *Funkcjonowanie przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej*, (red.) P. Wachowiaka, SKwP, Warszawa.
- [3]. Gmytrasiewicz M., Karmańska A., Olchowicz I., *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa 1999.
- [4]. Hulicka M., *Oszukańcza sprawozdawczość finansowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.
- [5]. Janik W., Żurek A., *Badanie sprawozdań finansowych a wiarygodność przedsiębiorstw*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w procesie poprawy bezpieczeństwa obrotu gospodarczego*, red. naukowa B. Micherda, Kraków 2005.
- [6]. Micherda B., *Geneza i współczesne miejsce badania sprawozdania finansowego*, [w:] *Rewizja finansowa a zmiany w prawie gospodarczym*, III Doroczna Konferencja Auditingu KIBR, Warszawa 2003.

- [7]. Pfaff J., *Badanie sprawozdania finansowego istotną przesłanką w kształtowaniu wiarygodności informacji finansowych*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w kształtowaniu wiarygodności informacji ekonomicznej*, (red. nauk.) B. Micherda, Kraków 2007.

AUDIT AS AN INDISPENSABLE ELEMENT OF BUSINESS TRADING SECURITY

Summary:

The primary source of economic information in the modern world are the financial statements of entities. Financial statements prepared on the last day of the financial year reflect events occurring in the enterprise business. The purpose of this report is to provide reliable and accurate information about the situation of financial position and results of operations. On the basis of the financial statements contained in the information, a wide range of stakeholders take economic decisions. Examination of financial statements by independent auditors increases the confidence of their addressees to the information contained therein. The topic of this article is to question the use of auditing as a implement in the process of ensuring the security of trade.

Key words: *financial statements, financial audit, corporate credibility, security economic turnover*